

אברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, מג)
"זה יוסף שהיה לך בחימה" (ד"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת ראה תשפ"ג • שנה ג' - גליון קל"ז • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
מערכת א כלל זה

גליוני הש"ס
סנהדרין קיא:

יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את ישיבי עירם וגו' (יג, טז).

מדוע צריך פסוק שבמדיחיה מבחוץ אין דין שליחות איתא בגמרא סנהדרין (קיא:), תנו רבנן, 'יצאו' - הן ולא שלוחן. שאם עשו שליח שלא מאותה העיר - אינה נעשית עיר הנדחת, דאין שליח לדבר עבירה (קידושין מב:), ובעינא מדיחיה מאותה העיר - חידושי הרמ"ה (סנהדרין שם ד"ה תנו). ומוכח דסבירא ליה דבשליח לדבר עבירה - השליחות בטל. וצריך עיון קצת, דאם הטעם מפאת דאין שליח לדבר עבירה, אם כן קרא למה ליה?

גליוני הש"ס
פסחים עט:

לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך אשר ד' אלקיך נתן לך (טז, ח).

אין ראוי שיחיד יכריע את כל העולם בגמרא פסחים (עט:), היו טמאין עודפין על הטהורין אפילו אחד - יעשו (פסח שני) בטומאה, לפי שאין קרבן ציבור חלוק. רבי אלעזר בן מתתיה אומר, אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה, שנאמר 'לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך' (בשביל יחיד לא תזבחו, שהיא אותו יחיד גורם ומעיל בשחיטתו שום צד נטיה, רש"י).

ענין שו"ת תשב"ץ (ח"ג סימן כד ד"ה תשובה), הביא לשון הסיפרי (בפרשתנו פסקא עט), יכול יהא יחיד מכריע את העולם, תלמוד לומר 'לא תוכל לזבח' וגו'. וכתב התשב"ץ על זה וז"ל: ומה שנזכר בברייתא מכריע את 'העולם' - אמרינן בגמרא מכריע את הציבור, אלא שלשון הברייתא הוא דרך גזמא, כלומר אין אפשר שהיחיד מכריע את העולם כו', עכ"ל.

ונראה, דהברייתא באה לדרוש טעמא דקרא, דאינו מן הראוי שיהיה יחיד מכריע את כל העולם כולו.

ואולי זהו גם כן טעם דין דסנהדרין (ב), דהטייתך לרעה בדיני נפשות על פי שנים. וזה על פי משנה שם (ז:), דכשמיאמיין את העדים, מודיעים להם שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא, ונמצא שאילו היה הטייה לרעה על פי אחד - היה זה נחשב שנכרע עולם מלא על ידי יחיד, וזה לא יתכן - וכלשון הסיפרי דאי אפשר שהיחיד יכריע את העולם.

ועיין קידושין (פ:), רבי אלעזר ברבי שמעון אומר כו', עבר עבירה אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה כו'. ואולי תנא קמא שם באמת פליג עליה, וסבירא ליה דאין יחיד מכריע לעולם כולו, ומשום הכי נקט רק 'לעולם יראה אדם עצמו לבד, ולא הזכיר גם 'את העולם', דהוא מוסר גדול יותר - דמכריע על ידי החטא חלילה כל העולם כולו לכף חובה, ויש לו לזוהר יותר במעשיו.

ישראל, ולית ליה לפסיקתא דהיתה ארץ ישראל מוחזקת בידם מאבותיהם, ובאתי רק להעיר.

אתון דאורייתא
בלל ד'

כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ד' אלקיך וגו' וזבחת מקרבך ומצאנך וגו' (יב, כב).

הוכחה שכן פקועה נחשב נשחט מדחשים חולין בעזרה איתא בחולין (עד:), שחט בן תשעה חי' במעי אמו מהו כו', עיין שם היטב דאיבעי ליה אין בן פקועה ניתר גם בשחיטת עצמו, וארבעה סימנין אכשר ביה רחמנא (שני סימנים דאם, ושני סימנים דדיחיה), או דילמא ניתר רק בשחיטת אמו לבד, אבל לא בשחיטת עצמו.

והנה, אם נאמר דניתר רק בשחיטת אמו לבד, אזי נראה דאין לעובר במעי אמו שום שחיטה כלל. דאין לומר דכיון דעל כל פנים ניתר בשחיטת אמו, אם כן שחיטת אמו היא שחיטתו, ושייך ביה שחיטה שפיה, דזה אינו, דמה ששחיטת האם מתרת העובר שבכנה, מאן לימא לן דהוא מטעם שעל ידי שחיטת האם נחשב העיבור כנשחט, דילמא באמת אין העיבור נשחט כלל, וראוי שיהיה אסור, אלא שהתורה התירה איסור כזה הנמצא במעי האם בקרא ד'כל בבהמה תאכלו' (ראה להלן ד, ו), דילפינן מיניה (חולין סט:). היתר בן פקועה, ומנא לן לומר דזה נחשב לשחיטת העובר, כיון שהיתר בעלמא הוא שהתירו תורה?

אולם לקושטא דמילתא נראה לענ"ד, דשריותא דבן פקועה הוא מפאת שנחשב העובר לנשחט, ולאו היתר גרידא הוא. ומנא אמרינן לה, מהא דאמרינן בתמורה (יא:), בעא מיניה אביי מרב יוסף, היא שלמים וולדה חולין, ושחטא בפנים, מהו (פירוש, ששחט בהמת שלמים מעוברת בפנים, והעובר שבה היא חולין, כגון שהקדישה חוץ מעוברת), מי הוי (העובר) חולין בעזרה או לא. אמר ליה, מי קרינא ביה 'כי ירחק ממך המקום וזבחת' (פירוש, דמהאי קרא הוא דילפינן דאסור לשחוט חולין בעזרה, משום דכתיב 'כי ירחק' וגו', ודרשינן (קידושין ז:), בריחוק מקום אתה זובח, ואי אתה זובח בקירוב מקום, והשתא בהמה זו מי קרינא בה 'כי ירחק' וגו', הלא בוודאי לא קרינא בה הכי, שהרי מוכרח לשחטה בעזרה, שהרי שלמים היא, ועל כן כיון שאי אפשר לו לשחוט בריחוק מקום, אין עובר על הוולד שבה משום שחיטת חולין בעזרה), עכ"ל הגמרא.

ומפורש בזה, דשריותא דעובר בשחיטת אמו הוא מפאת שנחשב העובר לנשחט. דאי נמא דהיתר גרידא הוא שהתירו תורה, אבל לא מטעם שחיטה, אם כן מאי סלקא דעתך דאביי לל שיעבור אעובר משום שחיטת חולין בעזרה, וגם למה ליה לרב יוסף טעמא דמי קרינא ביה 'כי ירחק' וגו', הרי בלאו הכי אין כאן שחיטת חולין בעזרה כלל, שהרי לא שחט את העובר שהיא חולין כלל, רק התירו על ידי שחיטת האם שהיא קדשים. ועל כרחך דשריותא דעובר בשחיטת אמו הוא מפאת שנחשב כשוחט את העובר עצמו, ועל כן שפיר חשיב כשוחט חולין בעזרה, כיון שהעובר היא חולין, ודו"ק היטב, כי ראייה ברורה ונכונה היא בסייעתא דשמיא.

כי אתם עברים את הירדן לבא לרשת את הארץ וגו' וירשתם אתה וישבתם בה וגו' (יא, לא).

ארץ ישראל אם היתה מוחזקת בידם מאבותיהם ארץ ישראל - אי היתה מוחזקת בידם מאבותיהם, הוא פלוגתא בבבא בתרא (קט:), עיין שם דרב יהודה אמר שמואל לא חשיב לה מוחזקת, ורבה חשוב לה מוחזקת, ולא דנו בה בכניסה לארץ דין 'ראוי' - לשלא יטול בכור פי שנים. ועיין שם (קט:), דרבה דריש קרא, 'ונתתי אותה לכם מורשה אני ד' (שמות נ, ח) - ירושה היא לכם מאבותיכם.

לא היתה שלהם ממש - רק 'מוחזק' לענין בכורה וקצת צריך עיון לרבה, מהך דקידושין (כו:), דפרין, מנא לן דקרקע נקנה בחזקה, ומשני, דבי רבי ישמעאל תנא, 'וירשתם אותה וישבתם בה', במה ירשתם - בישיבה. ולרבה, למה הוצרך להם לקנות ארץ ישראל בחזקה, הרי כבר היתה מוחזקת בידם מאבותיהם. וצריך לומר, דנהי מיהו חשוב 'מוחזק' לגבי בכורה, מכל מקום לא היה חשוב שלהם ממש, והוצרכו שפיר לקנותה בחזקה.

רק לאחר שקנאוה היתה מוחזקת מאבותיהם למפרע ועיין יד הרמ"ה בבא בתרא שם (קט:). ונתנו ד"ה אלא, דפירש דהא דהיתה מוחזקת בידם מאבותיהם, היינו משום דהשם היתר הבטיח לאבות לתת הארץ לירשם, ואין מי שיעכב על ידו יתברך, ועל כן ממון שעתיד לבוא בוודאי ליד אדם חשוב מכבר שלו, עיין שם. והרי זה כהך דגיטין (ז:), כל העומד לגבות כגבוי דמי, וכמוכין.

ולפי זה יש לומר, לפי מה שכתבו תוספות גיגיה ה' ד"ה לא), ד'כל העומד להשתחרר כמשוחרר דמי' (שם) היינו רק בנשתחרר לבסוף, מה שאין כן היכא דמת העבד קודם השחרור, ואגלאי מילתא למפרע דלא היה עומד לשחררו, עיין שם. ואם כן הכא נמי רק הואיל ועשו קנין בארץ על ידי הישיבה וקנו אותה לבסוף - הוא דהויא לה שלהם מאז מפאת 'כל העומד' כו', מה שאין כן אילו לא קנאוה באמת לבסוף, אז לא היתה נחשבת מוחזקת למפרע כלל, ודו"ק.

דעת הפסיקתא דלא היתה מוחזקת מאבותיהם ועיין עוד הפסיקתא דרב כהנא (רבינו ג, ג ד"ה ואם - ד"ה ומי), דרועי לוט היו מוציאים בהמותיו בלתי זמומין, והיו רועים בשדות אחרים, והיו רועי לוט אומרים, לא משלה היא רועה, לא כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם (בראשית יז, ז) 'לזרעך אתן את הארץ הזאת', למחר הוא מת, ולוט שהוא בן אחיו ירושו כו', עיין שם בפסיקתא דאמר וז"ל: אמר הקדוש ברוך הוא, 'הכנעני והפריזי אז יושב בארץ' (שם יג, ז), הן שאמרת לאברהם שאני נתון לבני את הארץ, לבני - לא לרשע הזה שאתם סבורים, ואפילו מה שאמרת לאברהם שאני נתון לבני את הארץ, אימתי, כשאגרש את הכנעני ואת הפריזי מתוכה. לאברהם עדיין לא נתתי בנים, והכנעני והפריזי לתוכה - עד עכשיו בעלים עליו, ואתם אומרים כן כו', עכ"ל.

ומוכח מלישנא ד'עד עכשיו בעלים עליו', דרק משנתגרשו הכנענים כו' נעשו ישראל בעלים של ארץ

א) המשך לשונו: "ואולם סוף סוף דרשא דרבה דבבא בתרא הנ"ל ירושה היא לכם מאבותיכם, ונתת ללישנא דתנא דבי רבי ישמעאל הנ"ל 'במה ירשתם - בישיבה וכמוכין, ובאתי רק להעיר'."
ב) וראה גליוני הש"ס ירושלמי וזעים כ"ך א אות צו, שכתב: "ארץ ישראל אי מוחזקת בידם מאבותיהם, עיין ירושלמי חלה (פ"ב הא), למפריעה ירשו", עיין שם.
ג) וראה אוצרות יוסף חידושי יורה דעה קונטרס ב אות נד הב'.
ה) וכן הקשה הערוך לנר סנהדרין שם ד"ה ת"ר. וישב לפי דברי תוספות

בְּנִים אַתֶּם לְד' אֱלֹקֵיכֶם לֹא תִתְגַּדְדוּ וְגו' (יד, א) - לֹא תַעֲשׂוּ אֲגוּדוֹת אֲגוּדוֹת (יבמות ג:)

פנינים ממשנת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע בענין לאו ד'לא תתגודדו'

~ מתוך: אוצרות יוסף דרשות; בית האוצר; גליוני הש"ס; ציונים לתורה ~

זמן אחד לשחיטת פסח שלא יהא אגודות
בגמרא פסחים (ד-ה), דכילי עלמא מיהא חמץ משש
שעות ולמעלה אסור מנגל וכו'. רבא אמר מהכא, 'לא
תשחט על חמץ דם זבחי' (שמות לד, כה) - לא תשחט
הפסח ועדיין חמץ קיים. ואימא כל חד וחד כי שחיט.
זמן שחיטה אמר רחמנא.

**דמסתברא דקבע הכתוב זמן אחד לכל ישראל, ולא
שיעשו אגודות אגודות, כן נראה מדברי הפני יהושע
ברכות (ב. ד"ה תנא).**

לא תעשו אגודות אגודות כי הבורא מאחד הנבראים

אימא בסנהדרין (ז:), כשפים מכחישין פמליא של
מעלה, **ובערוך** (עין מוסף הערוך ערך 'פמליא'), פמליא בלשון
רומי - בני בית, כמו בלשון אשכנז 'פאמליע'. היינו איחוד
וקשר המשפחה, שהאב מקשר יוצאי חלציו ומאחדם.
'בנים אתם לד' אלקיכם' - לכן יש לכם להיות מאוחדים,
ולכן 'לא תתגודדו' - לא תעשו אגודות אגודות (יבמות
ג:), כי האב מאחד הבנים. וכך הבריאה כולה מאוחדת
על ידי הבורא יתברך המאחד ומקשר נבראיו, וכשפים
מכחישין זה עניין קשר ואחדות הבריאה!

ועיין מדרש - הובא בהקדמת הכותב בעין יעקב
(ד"ה ולהיות - ד"ה בן), 'זה ספר תולדות אדם (ביום ברא
וגו' בצלם אלקים עשה אותו' (בראשית ה, א)) - זה כלל
גדול בתורה. דכמו שנאמר 'בנים אתם לד' אלקיכם'
- שהוא אחד, לכן 'לא תתגודדו' - לא תעשו אגודות
אגודות חלוקות רק תהיו מאוחדים, כך כאן הכוונה,
דכל עניין הספר תורה הוא להורות לתולדות אדם
שידעו שהאדם נברא בצלם אלקים, היינו דהואיל
דהיה בצלם אלקים - דאלקות הוא אחדות (דברים
ו, ד; עין רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"א ה"ז), לכן ראוי גם
לתולדותיו שיהיו מאוחדים.

בן זומא אומר, מצינו פסוק כולל יותר, 'שמע
ישראל' וגו' (לעיל ד, ז). והוא גם כן כנ"ל, דהואיל וד'
אחד' ואנו בניו, ראוי לנו להיות מאוחדים יחד.

בן ננס אומר, מצינו פסוק כולל יותר, 'ואהבת לרעך
כמוך' (ויקרא יט, יח). גם כן כנ"ל, שיהיו בני אדם מיוחדים
יחד.

שמעון בן פזי אומר, מצינו פסוק כולל יותר, 'את
הכבש האחד תעשה בבוקר' (שמות כט, ט). והיינו כמו
שכתבתי כבר (אוצרות יוסף דרוש ד פיסקא ל) **ממהר"ל** (נתיבות
עולם נתיב השלום פרק ב ד"ה ובפרק) דהבית המקדש הוא
המאחד את ישראל - מה שמקריבין כל ישראל קרבנות
רק בבית אחד, ואך דשאר קרבנות הם רק מקריים,
והיתה האחדות רק במקרה, ומה שאין כן אחרי שצויה
הכתוב קרבן התמיד [דכולל כל תמידין ומוספין, וכמו
שכתבתי בכתבי הלכה שלי, דהמוספין הם רק תוספות
והגדלת התמיד, ועל כן התמיד הראשון דשחר הוא
העיקרי וכולל הכל (ראה דרשה לשבת שובה פיסקא סה; מאמר
דוד פיסקא רד; גליוני הש"ס שבת כא: ד"ה נעשה)], לכן זה מאחד
הכלל - מה שמקריבים תמיד קרבנות בבית אחד קרבן
ציבור המאחדם, וזהו שנאמר 'את הכבש אחד תעשה
בבוקר', ולא נאמר 'הראשון', אך דשינה הכתוב לכתוב
תיבת 'אחד', להורות על זה שהתמיד הוא מאחד הכלל
(עין זוה"ק שמות כא:), ודו"ק.

כו'. ועוד שם (רמז תריז): ואם בשלש שעות תפול תקופת
תשרי, והיחיד איהר תפלתו מן הציבור, נראה לרבינו
אבי העזרי, דאיהו בתר רוב ציבור גריר, ואין עושין
תורה כשתי תורות וחבילות חבילות.

בשתי עיירות שאין חיבור אין נחשב חלוקה בין בתי הדין

העיר מחברת אנשיה, כמבואר ביבמות (ד, ד), דשני בתי
דינין בעיר אחת דפליגי אהדדי אית ביה משום 'לא
תתגודדו' - לא תעשו אגודות אגודות, ואילו בשתי
עיירות לית ביה משום 'לא תתגודדו'. והיינו משום
דעיר אחת הוא חיבור יחד, ועל כן אם הבתי דינין שבה
חלוקין זה עם זה, חשיב זה חלוקה ואגודות אגודות,
כיון שיש חלוקה בדבר הראוי להיות חיבור. ומה שאין
כן בשתי עיירות - כל אחת היא בפני עצמה, ואין נחשב
חלוקה ואגודות אגודות, כיון שאין שם חלוקה בדבר
שהוא חיבור - היינו באותה העיר עצמה.

כשהמחלוקת אינה בענין הדיעבד אין משום אגודות אגודות

מבואר בירושלמי פסחים ריש מקום שנהגו (פ"ד ה"א)
אמתניתין (שם), מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי
פסחים עד חצות - עושין, מקום שנהגו שלא לעשות
- אין עושין. ובירושלמי שם: רבי שמעון בן לקיש שאל
לרבי יוחנן, ואינו איסור משום 'בל תתגודדו' (דאמר
קרא 'לא תתגודדו' - לא תעשו אגודות אגודות) כו'.
אמר ליה, הרי ראש השנה היום הכיפורים - ביהודה
נהגו כרבי עקיבא, ובגליל נהגו כרבי יוחנן בן נורי (הרי
תקיעות של ראש השנה נתקיעות יום הכיפורים של
יובל, דנהגו ביהודה כרבי עקיבא - ותוקעין למלכיות
(עין ראש השנה פ"ד מ"ה), ובגליל נהגו כרבי יוחנן בן נורי
שארין תוקעין למלכיות (שם), אמאי לא קרינן ביה 'לא
תתגודדו'. אמר ליה, שנייה היא, שאם עבר ועשה
ביהודה כגליל ובגליל כיהודה - יצא (שאני התם, כיון
דהכל מודים דאם עשה בדיעבד כאחד משניהם בכל
מקום יצא - לא חשיב אגודות אגודות, עיין שם בקרבן
עדה (ד"ה ה"ג)) עכ"ל הירושלמי.

ומבואר בזה, דכל שאין שם חלוקה בענין הדיעבד,
רק בענין הלכתחלה לבד, אין זה חשוב חלוקה כלל,
ומהאי טעמא לא חשוב שיש שם חלוקה ואגודות
אגודות בישראל, כיון דאין החלוקה רק בלכתחלה,
ואילו בדיעבד אם עבר ועשה ביהודה כגליל כו' - יצא,
ולכן אין זה חלוקה כלל, ולא היא אגודות אגודות.

כמה פרטים בלאו ד'לא תתגודדו'

אימא בגמרא יבמות, 'לא תתגודדו' - לא תעשו אגודות
אגודות. עיין רש"י סוכה (מד. ד"ה לדידהו)^א. וצריך עיון
קצת, דהא ביבמות שם (יד, מבואר, דבשתי עיירות
לכולי עלמא ליכא משום 'לא תתגודדו'^ב.

ועיין ספר הפרדס לרש"י (סימן רד), דיש בכל פרישה
שאדם פורש עצמו ממנהג הציבור, כגון מי שאינו
מתענה תענית אסתר וכדומה, יש בו משום 'לא
תתגודדו' - לא תעשו אגודות אגודות, עיין שם היטב.

ועיין עוד בליקוטים שבסוף ספר הפרדס הנ"ל
(דפוס ווארשא דף נח: ד"ה ושאלתם הב'), טעם על מה שהוקבע
יום ששים לתקופה לשאלת מטר בגולה (עין תענית י'),
ולא בכל מקום כפי מקומו, ומה ראו שלא להקדים ולא
לאחר, וידקדקו בין יום ששים ליום של אחריו, והשיב
וז"ל: חוק הנוהג בישראל צריך להיות לו זמן קבוע,
שלא יהא אלו עושין בו (כך, ואילו עושין בו כך), שמה
תתגודדו אגודות, עכ"ל. והתם הוי גם כן שתי עיירות.

ועיין עוד בענין 'לא תתגודדו' בשו"ת רב"ז (ח"ג
סימן תתקכ), דכשמקצת ציבור קורין קריאת שמע בקול
רם, ומקצתן בלחש, אית ביה משום 'לא תתגודדו',
עכ"ל. ועיין עוד שם (סימן תתקסז), דאם מקצת קהלות
יאמרו הפיוטים ומקצת לא יאמרו, אית ביה משום 'לא
תתגודדו', עיין שם.

ועיין עוד שו"ת הרא"ש (כלל ד אות י בסופו), מה שכתב
שם: גם אני חזרתי בי מלשאל (בברכת השנים) ולהזכיר
בבית הכנסת שאני מתפלל בו, אף על פי שהייתי יכול
לשאל, אף על פי שאני יחיד, כיון שצורך רבים הוא,
מכל מקום לא רציתי לעשות אגודות אגודות כו'.

ועיין מהרי"ל הלכות תפלה (אות ה), מה שכתב שם:
פעם אחת בערב ראש חודש האריך עם החזרה סמוך
לשקיעת החמה, ואמר אל הבחורים אל תאריכו במשא
ובמתן, ולמהר להתפלל ולומר יעלה ויבא ולקבל ראש
חודש, כי כבר קיבלו הציבור בבית הכנסת, ואם נאחר
ביותר נראה כעשינו עצמנו אגודות.

ועיין עוד ר"ן עבודה זרה ריש פרק קמא (ב. מדפי
הר"ף ד"ה הנשאל), שכתב בטעמא ד'חכם שאסר אין
חבירו רשאי להתיר' (שם ג), שהוא כדי שלא תראה
תורה כשתי תורות, הללו אוסרים והללו מתירים כו',
עכ"ל. ונראה כוונתו גם כן לאיסור 'לא תתגודדו'. וקצת
צריך עיון מיבמות (שם), דבשתי בתי דינים אפילו בעיר
אחת - לית לן בה.

ועיין עוד מרדכי תענית פרק קמא (רמז תרטו), מה
שכתב שם: ולשנה הבאה יזכירו (מוריד הגשם) מקצתן
מבערב ומקצתן לא יזכירו, והווי להו חבילות חבילות

ז) וראה **אוצרות יוסף** דרוש ד פיסקא כט: 'והווי העניין שנקרא
האב - 'אב', כי א' הוא אחדות, וב' הוא התחלת הריבוי וראשיתו
ומורה על הריבוי (עין תפארת ישראל פרק לד דה ידבה), והאב של
התולדות הוא מאחד הריבוי, ולכן שמו 'אב' היינו א' - אחדות,
המאחד ב' - הריבוי, ודו"ק.
ז) וראה עוד **אוצרות יוסף** שם פיסקא כח: מט.

שם ברשי ד"ה לדידהו) הקשה ג"כ כן, ולא ראה שכבר קדמו הבאר
שבע'.
ג) בשנת בצורת שלא ירד מטר כל החורף, ורצו להתיר לשאלו
מפסח עד עצרת, ראה שם בארוכה.
ד) וכן כתב בשו"ת **בן פורת** ח"ב סימן ח דף ל. ד"ה ואולם.
ה) וכן כתב **באוצרות יוסף** דרוש ד פיסקא י.

א) על הגמרא שם מג: 'והא יום טוב הראשון (שחל בשבת) דלדידן
(בני בגל) לא דחי (נסילת לולב) ולדידהו (בני ארץ ישראל) דחי. אמרי,
לדידהו נמי לא דחי'. וברש"י: "שלא לעשות ישראל אגודות
אגודות ונראה כשתי תורות, דלדידן לא דחי לולב שבת".
ב) וראה **גליוני הש"ס** סוכה שם ברש"י, אחר שצוין למה שהקשה
כאן, כתב: "ושבו מצאתיו בספר **באר שבע** בסופו בקונטרס **באר**
מים חיים (סימן טז). ושוב ראיתי כי בספר **חומרי מתינתא** כאן (סוכה

'ונתן לך רחמים ורחמך'

הקב"ה מתנהג עם האדם כפי הנהגתו בעולם הזה עם הבריות | ירמיה הנביא ביקש על שונאיו: 'הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים' - כדי שיזכו גם הם למתנת חינוך | 'ה' צלך' - מעשי האדם משתקפים בשמים כצל וכך מתנהגים עמו | כשרוצה הקב"ה לרחם על אדם - מזמין לו שירחם על אדם אחר וכך ימשיך רחמים על עצמו

הפסוק: 'ה' צלך' (תהלים קכא, ה), "כמו שהצל עושה מה שהאדם עושה, כך כביכול כמו שהאדם מתנהג למטה כך מנהיגין אותו מלמעלה. לכן אם מתנהג במדת רחמים, גם מלמעלה מרחמין עליו וכו', וכמו שאמרו (שבת קנא): כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, לכך צריך האדם להתנהג במדת רחמים וטובות, ובכל המדות טובות, ויהיה שמח בחלקו, ואז גם מלמעלה יגיע לו כך, וכן הוא במדרש¹ על פסוק 'ה' צלך'".

ובזה פירש הרבי ר' זושא זי"ע את הפסוק בפרשתנו (טו, ט) 'קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיק האביון'. 'וצריך להבין, הלא גם בכל מצות עשה אם אינו מקיים יש בו חטא, ומפני מה לא אמר 'והיה בך חטא' רק במצוה זו".

"ועתה שפיר יבואר לנו הכתוב 'קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיק האביון', שלא תרצה ליתן לו צדקה כי יהיה רעה בעיניך ותאמר שאין כדאי והגון, על זה אמר הכתוב 'והיה בך חטא', כי גם אתה יש לו חסרון זה שאין אתה הגון, ועם כל זה הקב"ה נותן לך, ואם לא תרצה ליתן לזה מחמת שתמצא בו חסרונות, אז הקב"ה ימצא גם בך חסרונות. ומחמת זה אמר הכתוב 'נתן נתן לו ולא ירע לבבך, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' מידה כנגד מידה'².

יתירה מזו כתב רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע **באוצרות יוסף** (דרוש אפיסקאו, ו), כי לא זו בלבד שהקב"ה מתנהג עם האדם כפי שהוא מתנהג עם הבריות, אלא לפני שמרחמים על האדם מן השמים מזמנים לפניו תחילה ענין של רחמים בעולם הזה, ואם הוא נוהג ברחמים - מתנהגים גם עמו באופן זה. ובזה מפרש את הפסוק בפרשתנו (יג, יח): 'ונתן לך רחמים ורחמך'.

וזו לשון קדשו: "כפי מה שהוא האדם כך הוא ממשיך גם למעלה, כמבואר במקומות רבות (עיי' יומא לט: ש"ה תולדות אדם אות שו). וכמו שנאמר 'ונתן לך רחמים ורחמך', היינו אם השם יתברך רוצה לרחם על האדם, מזמין לפניו עני וכדומה שירחם עליו, כדי שימשיך על ידי זה גם למעלה כך (עיי' זוה"ק וירא קד), וזהו 'ונתן לך רחמים' - כדי שתמשיך 'ורחמך' (עיי' שבת קנא)³.

הרבי ר' זושא, הורה לו המגיד לשוב לעירו ולבוא לפני הרבי ר' זושא, לבקש סליחה ומחילה ולהבטיח שמעתה יחזור ויתמוך בו כבראשונה.

כך עשה האיש, בבושת פנים ובצער רב פנה התדפק על דלתו של הרבי ר' זושא, ביקש ממנו מחילה וקיבל על עצמו לשוב ולהביא לפניו מנדבת לבו תמידין כסדרן. אולם, באותו זמן לא כלא האיש את תמיהתו הרבה ושאל: "הא כיצד יתכן הדבר, שדוקא כאשר התחלתי לתמוך ברבכם הגדול, אשר מעלתו רבה וגדולה מכם, דוקא אז החלה אצלי הירידה הגדולה בפרנסה, וכי כך היא המדה?".

השיב לו הרבי ר' זושא זי"ע: "הנה אמרו חז"ל (סנהדרין ק) 'במדה שאדם מודד - מודדין לו', כשם שהאדם נוהג בעולם הזה עם הבריות, כך נוהג עמו הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה. כל עוד היית מקיים מצות צדקה לעני כמוני, מבלי לחשב ולדקדק יותר מדי במעלתו של המקבל, נהגו עמך מן השמים במדה זו וחננו אותך במזוני רויחי ללא דקדוקים רבים. אולם, ברגע שהתחלת להתעסק בחשבונות שונים ולחפש אדם חשוב וראוי יותר לקבלת הצדקה, החלו גם בשמים לדקדק יותר בשפע הניתן לך והעבירו אותו למי שהוא ראוי והגון ממך לשפע זה..."⁴.

ברוח זו פירש הרבי ר' זושא זי"ע את דברי הגמרא (בבא קמא טז:): "דרש רבה, מאי דכתיב (ירמיה יח, כג) 'היו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם', אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם, אפילו בשעה שעושיין צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים, כדי שלא יקבלו עליהן שכר". והדברים תמוהים, וכי היה ירמיה הנביא חפץ שיאבדו שונאיו, עד כדי כך שלא יזכו לקיים מצוות?

אלא כאשר ראה ירמיה את שונאיו שהם רשעים ולא היה לו ללמד עליהם שום זכות, התפלל אל הקב"ה שיזמין להם בני אדם שאינם מהוגנים, וכיון שיתנו להם צדקה גם בלי לבדוק אם הם ראויים לכך, ינהגו עמהם כך גם מן השמים ויתנו להם מאוצר מתנת חינוך⁵.

ידוע ומפורסם מאמרו של הבעל שם טוב הקדוש זי"ע (הובא ב'קדושת לוי' פרשת בשלח ד"ה או יבואר אז) על

בלשון חסידים מסופר על הרה"ק הרבי ר' זושא מהאניפולי זי"ע, שבצעירותו, טרם התגלה בעולם ברוב קדושתו וצדקתו, היה עני מרוד וסבל מרעב ומחסור. סמוך לביתו התגורר יהודי אחד בעל לב טוב ורחום, אשר הליכותיו בקודש של הרבי ר' זושא צדו את עינו. משנוכח לראות כי אדם גדול הוא, צדיק נשגב ועובד ה', החל לתמוך בו ולפרנסו ברוח נדיבה, ובכך החיה את נפשו ונפש בני ביתו העטופים ברעב.

עד מהרה החל האיש לראות בחוש את הברכה שנכנסה במעשי ידיו, ההצלחה האירה לו פנים וקרנו עלה מעלה מעלה. סמוך ובטוח היה האיש, כי זכות הצדקה היא שעמדה לו, וההצלחה הגדולה היא מתנת שמים חלף תמיכתו בעין יפה להחזקתו של הרבי ר' זושא וביתו.

באחד הימים הבחין האיש כי הרבי ר' זושא מתכוון לצאת לדרך, כאשר שאלו לאן פניו מועדות, השיב לו כי נוסע הוא לקבל תורה מפי רבו הגדול המגיד ממעזריטש, הרה"ק הרבי ר' בער זי"ע.

נשא האיש קל וחומר בעצמו וחשב: הלא אם חשובה כל כך בשמים הצדקה אשר אני נותן לצדיק גדול זה, על אחת כמה וכמה כאשר אזכה לתת צדקה לרבו, אשר בודאי צדקתו גדולה פי כמה, בודאי תגדל זכותי בכפל כפליים וכך גם השכר העתיד לבוא אלי...

ממחשבה למעשה, החל גם האיש לנסוע למעזריטש, שם היה מהנה את המגיד הקדוש מהונו, ובד בבד החל לקמץ מן הצדקה שהיה נותן לשכנו הרבי ר' זושא, עד שזנחו כליל והפסיק להחזיקו.

אולם, לתדהמתו ולאכזבתו, ככל שהמשיך בנסיעותיו ובמתנותיו במעזריטש, כך החלו הכנסותיו מתמעטות ומתדלדלות, פרנסתו נפגעה ונחלשה מיום וסכנה גדולה של פשיטת רגל החלה לרחף עליו.

בצר לו מיהר לנסוע למעזריטש, שם הסיח את דאגתו לפני המגיד והתחנן שיעתיר בעדו ובעד ביתו שלא יתמוטט ח"ו מצבו הכלכלי. המגיד הרבי ר' בער זי"ע ביקש ממנו לפשפש במעשיו ולומר לו את השינויים שחלו במעשיו בתקופה האחרונה, ומשגילה האיש שלאחרונה הפסיק לתמוך בשכנו

(א) ראה בספר 'זהב המנורה' בפרשתנו (עמוד נב בהערות).

(ב) ספר 'צמח דוד' להרה"ק רבי דוד מדינוב זי"ע בפרשתנו (ד"ה אמנם), וכן הובא בספר 'מנורת זהב' בפרשתנו (על הפסוק 'השמר לך') בשמו.

(ג) כך הובא בש"ה הק' (תולדות אדם אות שו) בשם המדרש: "אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לישראל כי שמי 'אהיה אשר אהיה' (שמות ג, יד), מהו 'אהיה אשר אהיה',

כשם שאתה הוה עמי, כך אני הוה עמך. וכן אמר דוד (תהלים קכא, ה) 'ה' צלך על ידי ימין', מהו 'ה' צלך', כצלך. מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך, ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מסוברות, אף הוא נותן לך כך, אף הקדוש ברוך הוא צלך, כשם שאתה הוה עמו כך הוא הוה עמך". ראה שם בהערות 'יד רמ"ה' (אות רסו) מקורות בספרי הראשונים למדרש זה.

(ד) ספר 'דגל מחנה יהודה' (עמוד נג, הובא ב'זהב המנורה' שם).

אלא אתיא לכלל הויה, הכא נמי אתיא לכלל הויה, עכ"ל הגמרא. ומבואר דלא שייך גירושין באשה - רק כאשר ראויה לקדש את עצמה לאחר.

ולפי דרכנו¹, הנה יש לדרוש גם בזה טעמא דקרא בסייעתא דשמיא. דאחרי דכל הויית האשה רק מפאת הראויות אל החיבור או מפאת החיבור בפועל, לכן שפיר רק כאשר האשה אחרי הגירושין עדיין היא ראויה להנשא לאחר, דלא נתבטלה הוייתה איפוא על ידי הגירושין, דהא יש לה הויה עדיין מפאת הראויות אל החיבור, ועל כן רק אז הוא דיש לו רשות לגרש, ולא הכריחתו תורה שיהיה הוא דייקא האיש שלה.

ומה שאין כן כאשר אין ראויה להנשא לאחר, דנמצא שבגרשו אותה הוא מבטל כל הוייתה על ידי הגירושין, אחרי שאין לה עוד לא החיבור ולא הראויות אל החיבור, ומצד עצמה - לולי החיבור - הא אין לאשה הויה כלל, ועל כן שפיר לא נתנה לו תורה כח לזה לבטל כל הוייתה, ואך בגירושין דעלמא, שאין מבטל את הוייתה בגירושין, והוא לבד מסתלק מלהיות איש שלה, הוא דיש לו רשות לגרש, ומה שאין כן לבטל כל הוייתה האשה על ידי הגירושין, שפיר לא נתנה לו תורה כח לזה לבטל כל הוייתה, ודו"ק היטיב מאוד.

מהירות הרעה כדי להשיב ברכה

בגמרא גיטין (פח, ד), דרש מרימר, מאי דכתיב (דניאל ט, יד) 'וישקוד ד' על הרעה ויביאה עלינו וכו'. עולא אמר, שהקדים שתי שנים 'ונושנתם' (דברים ד, כה). וברש"י: שאילו שהו עד 'ונושנתם', היה מתקיים חלילה 'כי אבד תאבדון' (שם, כו).

בספר תפארת ישראל להקדוש רבי ישראל חריף ז"ל מסאטאנאב בסופו (עמוד פב. ד"ה עוד שמעתי) כתוב שם רמז בשמו, בריש איכה 'איכה י' שבה ב'דד' - ראשי תיבות 'יבא', ובתריה (שם) 'ה'עיר ר'בתי ע'ם' - ראשי תיבות 'רעה', ובתריה (שם) 'ה'יתה כ'אלמנה ר'בתי ב'גוים' - ראשי תיבות 'ברכה', ובתריה (שם) 'ש'רתי ב'מדינות ה'יתה ל'מס' - ראשי תיבות 'להשב', הרי בראשי תיבות "יבא רעה ברכה להשב", היינו שמיהר הרעה כדי שיוכל להשב ברכה, היינו שיוכלו להגאל ולחזור לברכת ארצם כמקדם, שאילו לא מיהר היה מתקיים חלילה 'כי אבד תאבדון', ולא היתה הברכה שְׁבָה עוד חלילה, עיין שם.

ולא נתבאר אנה רמז מהירות בזה, הרי הרמז רק 'יבא רעה' כו'. אך גברא רבא דכוותיה ז"ל אמר מילתא - אימא בה טעמא, כי נכון הדבר על פי גמרא יבמות (מח, ד), מפני מה גרים בזמן הזה מעוניין כו', מפני ששהו עצמם להכנס תחת כנפי השכינה כו', מאי קראה - 'ישלם ד' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ד' אלקי ישראל אשר באת לחסות תחת כנפיו' (רות ב, יב), וברש"י: 'אשר באת' - שמיירת ולא איחרת, עכ"ל. הרי דלשון 'ביאה' מורה מהירות, ולכן שפיר הרמז 'יבא רעה', היינו ימהר רעה ברכה להשב.

מדוע הגמרא לא הביאה משניות קודמות ש'אלא' פירושו חוץ מצינו תיבת 'אלא' שפירושו 'חוץ', כמבואר בגיטין (פב, נ). ועיין שם בגמרא, דמייתי ראייה לזה ממשנה נגעים (פ"ב מ"א), כל הבתים מטמאין בנגעים, אלא של עכו"ם. וצריך עיון דלא מייתי מלפני זה - מתרומות (פ"י מ"ח), כל הנכבשים זה עם זה מותרים, אלא עם החסית. ועוד שם (מ"א), רבי יהודה אומר, כל המתבשלים זה עם זה מותרים, אלא עם הבשר. ובכלים (פכ"ו מ"ז), כל מקום שיש חסרון מלאכה - אין מחשבה מטמאתן, אלא העוצבה². ובאהלות (פ"ט מ"ב), טומאה תחתיה כו' - הכל טמא, אלא תוכה (הכל טמא חוץ ממה שבתוכה דטהור, ר"ש). ועוד שם (מ"ח), הכל טמא, אלא גבה. ועוד (מ"ב), הכל טמא, אלא תוכה.

'תפריחי' משמע דוקא בכח עצמה - שאינו אפשרי

בגמרא גיטין (פד, ט), הרי זה גיטין על מנת שתעלי לרקיע וכו' - אינו גט.

בתוספתא שם (פ"ה ה"א) איתא, על מנת שתפריחי באויר. וצריך עיון, דזה דבר אפשרי, כמבואר במדרש (במדב"ר יג, יד) וירושלמי (עבודה זרה פ"ג ה"א) באלכסנדר המוקדון שעשה כן, וגם היום עושים כן על ידי לופט באללון (כדור פורח). וצריך לומר, דלשון 'פריחה' משמע רק בכח עצמו - כעוף הפורח, ולא על ידי דבר אחר. ואפילו אם יהיה גם על ידי דבר אחר בכלל פריחה, מכל מקום בְּתַנְאִים אזלינן בתר לשון בני אדם (עיין שו"ת הריב"ש סימן שד ד"ה אבל), ואין כוונת בני אדם רק על פריחה בכח עצמו ההוה והתדירה בעופות.

פלוגתא אם מניעת איסור חשיבא כמניעה עצמית

עיין ש"ס גיטין (פד, ט), תנו רבנן, הרי זה גיטין על מנת שתעלי לרקיע, על מנת שתרדי לתהום כו', רבי יהודה בן תימא אומר, כזה גט כו'. איבעיא להו, הרי זה גיטין על מנת שתאכלי בשר חזיר, מהו, אמר אביי היא היא. רבא אמר, אפשר דאכלה ולקיא כו', עכ"ל הגמרא.

ומוכח לכאורה, דאביי ורבא נחלקו פה בסברא אי מניעת איסור נחשב כאילו היה הדבר בעצם בלתי אפשרי, ונחשב איסור אשר על החזיר המונע מלאכלו, כאילו בעצמותו לא היה אוכל ולא היה אפשרי האכילה, וכדמדמי ליה אביי לעל מנת שתעלי לרקיע - ואמר היא היא. או דילמא, מניעת איסור לא חשיבא כמניעה עצמיית, וחשוב אוכל איסור - אוכל, ואפשרי האכילה שפיר, אלא דאריא דאיסורא רביע עליה, וכסברת רבא דאמר אפשר דאכלה ולקיא³.

אין גירושין כאשר אינה ראויה להתקדש לאחר - דמבטל כל הוייתה

עיין גיטין (פה, ט), בעי מיניה רבא מרב נחמן, חוץ מקידושי קטן מהו (גירש חוץ מלפניו, וקטן הוא) כו'. אמר ליה, תניתוה, קטנה מתגרשת בקידושי אביה, אמאי, הא בעינן 'ויצאה והיתה' (דברים כד, ב) (דלא מיגרשא אלא אם כן ראויה לקדש את עצמה לאיש אחר, רש"י),

האדם לבדו אעשה לו עור כנגדו, אם כן הרי כל יצירת האשה רק עבור החיבור עם האיש. ומובן, כי כעניין יצירת הדבר כך הוא עניין הוייתו תמיד, ועל כן נמצא כי יש חילוק תמיד בין הויית האיש להויית האשה, כי האיש לו הויה לעצמו מצד עצמו, ומה שאין כן האשה כל הוייתה רק לחיבור עם האיש, ומה שאין כן מצד עצמה אין לה הויה כלל, וכל הויה שלה רק מפאת עניין החיבור, אם בהיותה נשואה ומחוברת בפועל, ואם בהיותה פנויה מפאת היות בה קאיוות אל החיבור, ומה שאין כן מצד עצמה - לולי עניין החיבור - אין לה הויה כלל, ראה שם עוד באריכות ליישב על פי זה כמה דברים.

(א) במשנה: "המגרש את אשתו ואמר לה הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני". ומוקי לה בגמרא דהאי 'אלא' - חוץ הוא.

(ב) המשך לשונו: "ועיין בבא קמא (סו, ד) דמייתי משנה דכלים הנ"ל, ושם הגירסא 'חוץ' מן העיצבא. ואולי כך היתה גירסת הש"ס במשנה, ולא היו גורסים 'אלא'".

(ג) וכן ביאר רבינו בשו"ת בן פורת ח"א סימן ד אות א דף טז. ד"ה ובעניין.

(ד) **בצינונים לתורה** כלל לט פסקא קכא: "...דהנה יש חילוק ביצירה בין האיש להאשה, דיצירת האיש היא עצמיית, מה שאין כן יצירת האשה, דנאמר ביצירתה (בראשית ב, י) 'לא טוב היות

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו זי"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולהתרומות:

טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com